Eurolaanboomcentrum

Opheusden jubileert!

1932 - 2007

75

www.**boomkwekersopheusden**.nl

Eurolaanboomcentrum
Opheusden
jubileert!
1932 - 2007
75
21 en 22 september 2007
Tentoonstelling
en demo-dagen
www.boomkwekersopheusden.nl
WELKOM IN HET
LAANBOOMCENTRUM OPHEUS
WILLKOMMEN IM
ALLEEBAUMZEN
WELCOME TO T NTRE OF
AVENUE TREE NU

Inhoud

Verantwoording.

Ontwikkelingen van de boomkwekerij
in Opheusden e.o. (± 1650 – 2000).

Van “Boomkwekersbelang” tot Kring Opheusden e.o.
van de N.B.v.B. (1932-2007).

Huidige situatie en verwachtingen
(2007 en verder).

Ir. F.C. Moree, voorzitter van de Kring Opheusden van de Ned. Bond van Boomkwekers en auteur van dit boekje.

1.Verantwoording.

De Kring Opheusden van de Nederlandse Bond van Boomkwekers is opgericht in 1932 onder de naam “Boomkwekersbelang”. Dit jaar (2007) bestaat de vereniging dus 75 jaar. Alle aanleiding om terug te blikken, maar vooral ook vooruit te kijken.
In deze 75 jaar is veel gebeurd in dit boomteeltcentrum. Van ± 100 ha naar 1400 ha boomteelt. Van schop tot moderne rooimachine. Van handwerk naar een sterk gemechaniseerd bedrijf. Van zeer kleine bedrijfjes (0,5 – 1 ha) naar grote bedrijven tot ruim 100 ha. Van grotendeels vruchtbomenteelt naar specifieke laanboomteelt. Van binnenlandse afzet naar sterk exportgericht. En zo kunnen we nog wel even doorgaan.
Wat bleef is de afwisseling van goede en minder goede jaren. Wat bleef is de liefde voor het vak en de ondernemingsgeest. Wat bleef is de grote inzet voor het bedrijf (harde werkers) en een sterk onafhankelijkheidsgevoel. Wat bleef is het leveren van een kwaliteitsproduct.
En zo is dit centrum groot geworden en heeft een goede naam in binnen- en buitenland. Dat vroeg veel overleg en organisatievermogen. Daar heeft de jubilerende Kring een belangrijke bijdrage aan geleverd.
Wat dat betreft past dankbaarheid bij dit jubileum. Vooral ook richting de vele personen die hun inzet hebben geleverd, onder andere oud- voorzitters en secretarissen, (oud-) bestuursleden, tuinbouwconsulenten, bedrijfsvoorlichters en proeftuinchefs.
Maar er is geen reden om stil te zitten. Integendeel. Er zijn bedreigingen, maar ook kansen voor dit laanboomcentrum. Daar wordt gelukkig aan gewerkt.
Dat vraagt echter ieders bijdrage, dat vraagt samenwerking op alle fronten.
Het bestuur van de jubilerende Kring Opheusden van de Nederlandse Bond van Boomkwekers kijkt met vertrouwen de toekomst in. Het motto dat nog steeds veel kwekers gebruiken: “Groen is leven”, staat daar borg voor.

Opheusdense kwekers laden bomen op spoorwagons op het station te Kesteren (foto omstreeks 1920).

2. Opheusden als boomteeltcentrum.

De oudste vermelding van Opheusden dateert uit 1367. Aan het einde van de Middeleeuwen blijken er dan reeds vruchtbomen geteeld te worden. Zeker tot 1650 weten we weinig over de teelt van bomen in dit dorp. Rond 1650 waren er echter een tiental boomkwekerijtjes. De boomteelt was echter van geringe betekenis. Opheusden stond bekend als centrum van de hopteelt en in mindere mate van de boomteelt. In de 18e eeuw daarentegen was de tabaksteelt van betekenis naast de boomteelt. De volgende tabel (uit 1782) geeft hiervan een indruk.

naam kweker	jaar	boom-teelt	tabak	boom-gaard	bouw-land	wei-land	uiter-waard
Gerrit de Canselaar	1780	115	210	-	53	1050	50
Evert Verwoert	1780	123	30	-	30	-	-
Hendrik Gertze	1782	200	-	-	-	1500	-
Roelof Gertze	1782	315	150	-	90	-	-
Jan Meyering	1782	30	60	-	-	-	-
Elias den Hartog	1783	200	-	950	137	-	1500

De oppervlakten zijn aangegeven in R.R. (± 14 m²)

In het begin van de 19e eeuw zijn er reeds een zestigtal boomkwekers. Nadien volgt een inzinking, maar na 1850 volgt weer een uitbreiding en in 1853 vinden de eerste exporten naar Duitsland plaats.

Negentiende eeuw

Vermeldenswaard is dat in het archief staat dat er in 1809 in onze gemeente een honderdtal gezinnen, die hun bestaan in de boomteelt vonden, brodeloos werden door de grote overstroming die toen plaats vond. Dat na deze overstroming in 1809 een strenge winter intrad, waardoor de bomen in de boomkwekerij in het ijs kwamen te staan en bij het vallen van het water de meeste stammen braken.
Van 1812 t/m 1821 stonden er 63 geregistreerd als boomkweker; deze 63 kwekers zullen niet volledig hun brood in de kwekerij hebben verdiend, maar zullen ook nog wel neveninkomsten hebben gehad.
Vanaf 1812 nam de gang van zaken toch een vastere vorm aan. Niet alleen de naamgeving, maar ook de bedrijfsvoering werd geregistreerd, al zal dat maar zeer sober zijn geweest. Vermeld wordt dat in Opheusden 20 ha boomkwekerij aanwezig was, waarvan op elke bunder (ha) 8.000 bomen stonden. De voornaamste soorten waren kersen, appels, peren, noten, populieren, iepen en elzen.
Het bleef een zeer moeilijke tijd voor de boomkwekerij, ook al omdat de fruittelers zelf de vruchtbomen kweekten. Ook voor de laanboom was het een moeilijke tijd, want in die tijd brachten de iepen rond de 30 cent en een eik en beukenheester 20-25 cent op.
Omstreeks 1850 schijnt er een verandering ten goede te zijn gekomen omdat men met paard en kar een verder gelegen afzetgebied probeerde te vinden. Voornamelijk in oostelijke richting, onder andere in Arnhem en Doesburg. In 1853 vonden de kwekers een aardige afzet voor haagdoorn in Duitsland. Die haagdoorn was bestemd voor bermbeplanting bij de aanleg van de Duitse spoorwegen.
Toen dit contact gelegd was met de Duitsers, gingen ook vanuit onze streek seizoenarbeiders in Duitsland werken en dit is toen geleidelijk uitgebreid. Deze contacten waren zelfs zo, dat enkele Duitse gezinnen in Opheusden kwamen wonen. Zij vestigden zich hier om er de boomteelt uit te oefenen. Enkele namen zijn ons allen goed bekend, zoals: gebr. Schepman, fam. Rijken, de Lindners en mogelijk nog meer.
Vanaf 1870 is het areaal dan ook fors uitgebreid, als men bedenkt dat er in 1870 12.41 ha, in 1880 30.50 ha en in 1890 57.40 ha was. Deze uitbreiding vond vermoedelijk zijn oorzaak in het feit dat er rond 1880 voor die tijd behoorlijke prijzen werden betaald.
Dat de vraag naar boomkwekerijproducten goed was en dat in dezelfde tijd het met de landbouwproducten niet best was, is er de oorzaak van dat landbouwers en ook boeren het zwaartepunt naar de boomkwekerij verlegden.

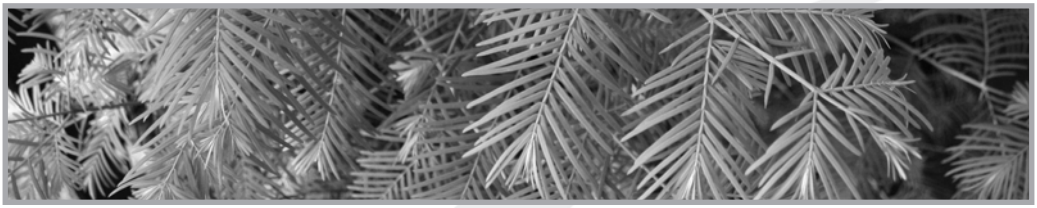

Twintigste eeuw

Van 1900 tot 1920 was er nauwelijks verandering in het areaal. Vette jaren werden afgewisseld door magere. Doordat Duitsland een toltarief invoerde en later de eerste wereldoorlog uitbrak, kwam de export stil te liggen, waardoor de prijzen van de laanbomen kelderden. Op binnenlandse handel was men niet ingesteld en zo kwam het dat er rond 1920 nog slechts 60 hectare kwekerij was. Vanaf die tijd begonnen de boomkwekers weer meer vruchtbomen te kweken. Na 1920 was de handel weer op orde en nam het areaal weer toe. In die tijd ontstond er in Opheusden een vendu, een publiekelijke afzet van voornamelijk vruchtbomen, die bij een café werd gehouden. Tegenwoordig zouden we dat een cash & carry noemen. Eerst vond het gebeuren plaats bij café Van Velsem aan het Kloostereind en later bij café A. Jager, genaamd: “De Lamp”. De hoogstamvruchtbomen werden per bos van vijf of tien bomen bij afslag verkocht tegen contante betaling aan, in hoofdzaak, marktkooplui. In die tijd kende men ook de “vliegende Hollanders”, die met tien bomen langs de fietsstang gebonden de Veluwe afreisden en zo de bomen aan de man brachten. Dat de handelaren niet graag “nee” verkochten blijkt hieruit: alle rassen waarom werd gevraagd, kwamen vaak uit dezelfde bos!

In 1921 kreeg Nederland te maken met de Hollandse iepenziekte. Ondanks die naam is deze ziekte niet in Nederland ontstaan. Twee Nederlandse onderzoekers hebben beschreven hoe de biologie van de schimmel en de spintkever is. Daardoor heeft de iepenziekte de toevoeging Hollandse gekregen.

De gevolgen van deze ziekte waren groot omdat er in Opheusden veel iepen werden gekweekt en er een koppelverkoop met de linde was naar Duitsland. Lage prijzen en overschotten van bomen waren het gevolg. Na 1925 leefde de boomkwekerij weer op en stegen de prijzen. Zo bracht een linde van acht à tien centimeter fl. 2,00 op en een boom van twaalf tot veertien centimeter fl. 3,00. In die tijd begon de handel met Boskoop. Het waren gouden tijden, maar deze duurden slechts kort.

De periode rond 1930 is de crisisperiode voor Nederland. Toen waren de afzet en de prijzen voor de bomen bijzonder slecht. In 1932 sprak men van een noodtoestand voor de boomkwekerij. De bomen brachten slechts 25 procent van de normale prijs op. Toch waren er in de gemeente Kesteren 245 bedrijven die zich met boomteelt bezig hielden (totaal 142 ha). Echter 160 bedrijven hadden minder dan 0,5 ha boomkwekerij, 61 bedrijven 0,5 – 1 ha en 29 bedrijven meer dan 1 ha.

Crisisperiode

Deze crisis, die weliswaar na enkele jaren haar dieptepunt te boven kwam, maar toch duurde tot en met het seizoen 1939/40, werd een keerpunt in de ontwikkeling van Opheusden.
Prof. Doorenbos schrijft in zijn proefschrift: “van toen af kwam steeds meer verandering in veel dat als “typisch Opheusdens” kon gelden. Het gebrek aan ontwikkeling is wel de merkwaardigste eigenschap van dit boomteeltcentrum. De oorzaken van dit verschijnsel zijn zeer samengesteld; men kan wijzen op de ligging, de bodem, de bedrijfsvorm (kleinschalig), het karakter van de bevolking en de aard van de dorpsgemeenschap”.
Uitgebreid beschrijft prof. Doorenbos waarom nieuwe ontwikkelingen slechts langzaam tot stand kwamen in Opheusden. Hij noemt factoren als: voorzichtigheid, gehecht aan traditie, standgevoel (boomkwekers stonden toen bepaald niet bovenaan de maatschappelijke ladder), geen belangstelling voor reclame en weinig bereidheid tot samenwerking.
Maar Doorenbos geeft ook aan dat, zeker na de oorlogsjaren, er een gezonde ondernemingsgeest in de Opheusdenaren is gevaren en daardoor de boomkwekerij verder is uitgebreid in dit centrum.
Hij schrijft (in 1950): “de toekomst van Opheusden kan met optimisme tegemoet worden gezien”. Hieraan heeft ook bijgedragen de vestiging van het Rijkstuinbouwconsulentschap te Kesteren. De belangen van de kweker werden beter behartigd en men kreeg teeltadviezen.

Een van de eerste pioniers in de boomkwekerij van Opheusden: Jan Mauritz (geb. 03-01-1846, overleden 07-11-1924) met zijn vrouw Wilhelmina Ariesen (geb. 05-07-1849, overleden 15-05-1931).

Na de tweede wereldoorlog.

Het oorlogsgeweld in de jaren 1940-1945 heeft zeer grote sporen achtergelaten.
Het dorp was zo goed als platgeschoten en er waren slordig opgeruimde mijnenvelden toen de berooide Opheusdenaren in mei 1945 hun dorp binnentrokken. Er zijn in die periode ruim 356.000 laanbomen en 1,2 miljoen vruchtbomen verloren gegaan. In 1946 was het areaal weer 102 ha, waarvan veertig ha laanbomen en 62 ha vruchtbomen.
De boomteelt werd op 169 bedrijven meest kleinschalig beoefend. Slechts 9 bedrijven hadden 2-5 ha boomkwekerij. Verreweg de meeste bedrijven zaten tussen de 10 en 75 are.
Het sortiment werd uitgebreid, de teelt veranderde doordat er mechanisch werd geploegd en het gaardsysteem veranderde langzamerhand in een bloksysteem. Dit was mede een gevolg van de wederopbouw die de modernisering in de boomkwekerij versnelde. Belangrijk in deze tijd is ook de opkomst van de Nederlandse Algemene Keuringsdienst voor Boomkwekerijgewassen (NAKB), waarvan Arie Peters technisch leider was. Peters heeft zich voor de Opheusdense boomkwekerij enorm ingespannen en gold jaren als het boegbeeld. Dankzij de inzet van hem en van anderen van de NAKB zijn selecties van de Acer pseudoplatanus in de handel gebracht, die heden ten dage nog belangrijk zijn in de boomteelt.
Ook de handel in spillen kwam rond 1950 goed op gang. In de vruchtbomensector was ook verandering gaande, zodat er sprake was van voor die tijd moderne boomkwekerijen.

Hent Mauritz van boomkwekerijen "De Abeel" in het begin van de zestiger jaren met vrachtijder op weg met 400 Acer platanoides 6/8 en 8/10 voor de klant D. van Teylingen uit Boskoop. De partij was ingekocht bij twintig verschillende Opheusdense leveranciers. Het merken ervan duurde vier dagen.

Deze foto is genomen bij het huidige De Meern. De fotograaf stond langs de weg en in die tijd kon je daarvoor nog stoppen.

De jaren vijftig waren minder goed voor de boomteelt en het areaal verminderde sterk, wat voornamelijk te wijten was aan de slechte situatie in de vruchtbomencultuur. In 1953 stelde de overheid zelfs een saneringsplan op voor de kwekers die te weinig inkomsten hadden. Ze konden saneren of hulp in natura krijgen in de vorm van bijvoorbeeld tonkinstokken en onderstammen. Om het bedrijfsrisico te spreiden gingen veel kwekers over tot de teelt van aardbeien onder plat glas, waarvoor toen ook materialen beschikbaar werden gesteld. Het jaren 1960 tot 1970 kenmerkten zich door grote veranderingen binnen de boomkwekerij. Zo werd de rooiploeg, die door een trekker met een lier door de grond onder de bomen door werd getrokken, gebruikt door menig boomkweker.
Het sortiment verruimde, de kwaliteit verbeterde, de afzet via Boskoop nam een vlucht doordat de kwekers steeds meer handelaars werden. De binnenlandse markt, gemeenten, Staatsbosbeheer, Rijkswaterstaat en dergelijke, werden van bomen voorzien ten behoeve van de inrichting van steden, dorpen en landschappen.
Vanaf 1970 beleefden de Opheusdense kwekers gouden tijden. Enkele grotere kwekers namen zelf de export van bomen ter hand en maakten hoge prijzen voor de bomen. Er was sprake van een duidelijke vragersmarkt in de ons omringende landen waar de groenvoorziening ook als belangrijk werd gezien. Deze ontwikkeling had tot gevolg dat het areaal sterk uitbreidde. Deze uitbreiding ging ten koste van de boerenbedrijven en fruitteeltbedrijven, die óf omschakelden naar boomteelt óf hun gronden verhuurden aan boomkwekers.

Door de recessie rond 1980 verminderden de afzetmogelijkheden en kwamen de prijzen weer onder druk te staan. Dat was voor enkele grotere boomkwekers reden om de Export Kring Opheusden (EKO) op te richten. Maar de EKO was helaas een kort leven beschoren. Bevordering van de export en een goede prijsvorming van “zwaardere” bomen was het doel van de EKO, maar de samenwerkingszin van de Opheusdense boomkwekers is nu eenmaal niet groot. Men laat zich niet dwingen. Men verdiende liever minder door puur zelfstandig te blijven, dan dat men door eendracht een betere productie tegen lagere kosten kon realiseren.

Jan Mauritz & Zonen

LAAN-, SIER- EN VRUCHTBOOMKWEEKERIJEN - OPHEUSDEN EN DODEWAARD

„De Abeel"

OPHEUSDEN, Zaterdag 4 Dec 1948.

313

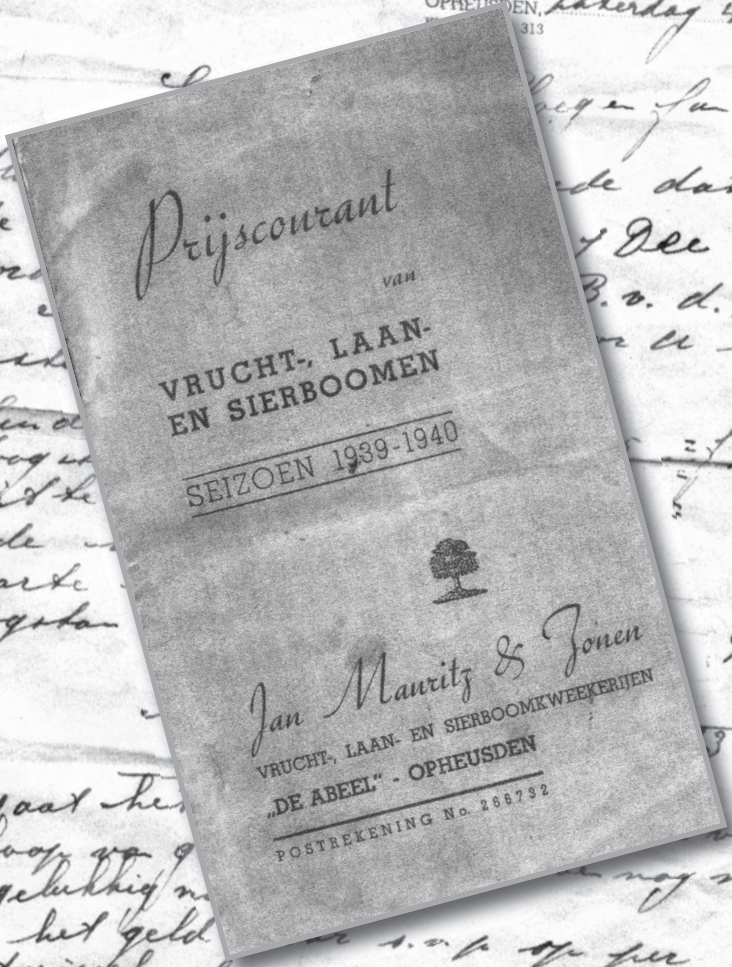

Specialiteit in Laan- en Fruitboomen

Teeltsystemen.

Hoe het teeltsysteem in de Middeleeuwen is geweest is moeilijk te achterhalen. Maar dat het veel afgeweken heeft van het tot in de jaren ’60 van de vorige eeuw gehanteerde gaardsysteem zal niet het geval zijn. Het gaardsysteem bestond uit rijen met bomen die tachtig tot honderd centimeter uit elkaar waren geplant. Op de rij was de plantafstand gemiddeld zo’n 35 centimeter en er stonden soms wel zes soorten op een rij van 25 meter. Om de andere rij werd op een tussenregel meestal een soort zoals beuken voor veren (dit zijn tot aan de grond vertakte jonge bomen) geplant of werd er haagdoorn gezaaid. Na enkele jaren werden die bomen dan door elkaar weer op ‘hoofdrijen’ geplant. Nadat die bomen verkocht waren, werd op dezelfde plaats weer een andere zaailing geplant. Zo stonden dus allerlei soorten, zoals linden, iepen, essen, kastanjes, acacia’s, esdoorns, platanen, beuken, eiken en vruchtbomen door elkaar in allerlei leeftijden. Opvallend was dat er met dit systeem bijna geen (bodem-)ziekten en plagen optraden. De kwekerij werd twee keer per jaar gespit, in de lente en in het najaar.

Pas rond 1950 werden er blokken met eenzelfde soort bomen aangeplant. Dit werd nog sterker naarmate de mechanisatie toenam en rond het jaar 2000 zijn er in Opheusden en omstreken hoofdzakelijk twee soorten teelten te onderscheiden. Het eindproduct van de teelt van zogenoemde ‘twee keer verplante bomen’ zijn spillen en jonge bomen die één, twee of drie jaar vast hebben gestaan. Deze bomen zijn op zaailingen geoculeerd en hebben een lengte tot ongeveer 250 centimeter als spil of een omtrek van 10 tot 12 centimeter na drie jaar. De Opheusdense boomkwekers worden internationaal gezien als de beste producenten van spillen en jonge bomen van bijvoorbeeld Noorse esdoorn, gewone esdoorn, meidoorn, es, linde, sierappel, sierpeer en lijsterbes.
Niet-veredelde soorten, zoals berk, haagbeuk, eik, beuk en els worden ook vaak als zaailingen van 40 tot 60 centimeter ingekocht en geplant. Deze groeien gelijk met de oculaties op tot leverbare bomen. Plantafstanden van 125 centimeter tussen de rijen en ongeveer 35 centimeter op de rij zijn bij deze teelt gebruikelijk. Veel van deze eindproducten worden verkocht aan binnen- en buitenlandse kwekers die daar zwaardere bomen van doorkweken. Dit zijn dan de drie keer verplante bomen die drie tot vijf jaar vast blijven staan en verkocht worden als bomen van 12 tot 14 centimeter, tot 18 tot 20 centimeter omtrek, vanzelfsprekend afhankelijk van de groeikracht van de soort of het ras. De rijafstand bedraagt meestal 150 centimeter en de afstand op de rij is een meter.

1982-2007.
Sterke uitbreiding van het areaal vond plaats in de laatste 26 jaar. Was er in 1985 nog 350 ha, dit was in 2004 gegroeid tot ± 1400 ha. De omzet van het teeltcentrum wordt geschat op € 30 miljoen en ± 700 personen vinden direct of indirect werk in deze bedrijfstak.

Deze groei had te maken met:

- goede afzetmogelijkheden, vooral naar het buitenland. Nog altijd wordt ± 70% van de gekweekte bomen geëxporteerd. Belangrijke landen hiervoor waren en zijn: Duitsland, Verenigd Koninkrijk, Scandinavische landen en Frankrijk. Wel is door het gedeeltelijk wegvallen van de export naar Duitsland (economische crisis) de situatie enige jaren minder goed geweest.

- De vestiging van nieuwe bedrijven. In de periode 1990-2002 zijn ± 40 bedrijven nieuw gevestigd. Hierbij ging het om verplaatsing maar ook om de stichting van nieuwe bedrijven door jonge kwekers.

- Het areaal is ook gegroeid door toepassing van ruimere plantafstanden.

- De ontwikkeling van de mechanisatie is ook van grote invloed geweest op de groei. De aanwezigheid van het mechanisatiebedrijf Damcon midden in Opheusden is van grote betekenis geweest. Dit bedrijf heeft samen met kwekers vele ontwikkelingen op gang gebracht. Hierdoor werd veel handwerk gemechaniseerd. Vooral de bomenrooimachines zijn van grote invloed geweest op de bedrijfsstructuur. Hierdoor kwam er onder andere grote uitbreiding van de teelt van de “3 x verplante bomen”. Andere arbeidsverlichtende- en besparende machines zijn: bomenplantmachine, bomenlaadkranen, tonkinstokzet machines en snoeiplateaus.

- Onderwijs, onderzoek en voorlichting zijn van grote betekenis geweest voor verdere ontwikkeling van dit centrum. De vakschool voor de boomteelt was een op de praktijk gerichte opleiding, die door vele kwekers is bezocht. Een enthousiaste en deskundige bedrijfsvoorlichter voor de boomteelt: de heer H. van Doesburg, heeft vele adviezen gegeven. Hij sprak de taal van de kweker en dat werd zeer gewaardeerd. Het onderzoek op de proeftuin de Boutenburg heeft de laanboomteelt vele verbeteringen gegeven op het gebied van bemesting, gewasbescherming, rassen, plantmethodes enz. Deze proeftuin, gesticht in 1974, heeft 25 jaar bestaan. Het was een belangrijk centrum voor kennisontwikkeling. Het was ook een ontmoetingsplaats voor kwekers, zodat nieuwe ontwikkelingen snel doorgegeven konden worden.

• Het feit dat 120 boomkwekers dicht bij elkaar zitten met allerlei toeleverende en dienstverlenende bedrijven is ook van grote betekenis geweest voor de verdere uitbouw van dit centrum. De handel kon in Opheusden e.o. snel zaken doen en de kwekers waren altijd snel op de hoogte van allerlei zaken die van belang waren voor het bedrijf. Al met al is Opheusden en omgeving uitgegroeid tot het belangrijkste laanbomencentrum van Nederland en van Europa. Dit betekent wel, dat we zuinig moeten zijn op dit centrum en er alles aan moeten doen om de positie verder te versterken. Hiervoor dienen bedrijfsleven, overheid en dienstverlenende bedrijven wel de handen in elkaar te slaan.

Dirk en Gijs Rijken aan het werk in hun kwekerij. (Gaardsysteem)

3. Van “Boomkwekersbelang” tot Kring Opheusden van de Nederlandse Bond van Boomkwekers.

De moeilijke afzet en de lage prijzen voor de boomkwekerijproducten hadden in 1932 verstrekkende gevolgen Vele kwekers zagen het niet meer zitten en men kon wel spreken van een noodtoestand in de boomkwekerij. Verschillende kwekers beseften goed dat deze toestand zo niet door kon gaan en waren van mening dat men de overheid maar eens kenbaar moest maken dat er maatregelen genomen moesten worden. Maar hoe en wie moest dit doen?
Men kan wel zeggen dat er genoeg kwekers waren, maar er waren slechts zeer weinigen die de weg naar Den Haag kenden en die bekwaam genoeg waren om het een en ander te regelen.
Eén van de vooraanstaande kwekers, die in de politiek behoorlijk thuis was en ook in het gemeentebestuur zitting had: de heer Jan van Doesburg, besprak de moeilijkheden in de boomteelt met de burgemeester: de heer Lodder en met de secretaris van de gemeente: de heer Brakel. De heren Lodder en Brakel waren bereid hun medewerking te verlenen bij het oplossen van de moeilijkheden in de boomkwekerij, mits de kwekers zich organiseerden.

Vader en zoon Verwoert (De Polle, 1976).

De heer P. Peters bezig met het aanbinden d.m.v. raffia in de kwekerij.

Geslaagden Boomteeltvakschool (1983).

Herman van Santen zittend op 'Ferrari' met werktuigendrager. Hier kon men ook mee frezen, ca 1984.

Gedeelte van artikel uit de: 'De Boomkwekerij' week 51/52 van 1995

Hent Huibers (83) en Dirk Peterse (67) zijn beide telgen uit Opheusdense boomkwekersgeslachten. Op jonge leeftijd gingen ze de kwekerij in, Huibers als 13- en Peterse als 14-jarige.

Dat was gewoon in die tijd; het vak leerde je in de praktijk. Huibers werkte tot zijn diensttijd bij een laan- en vruchtboomkweker en werd gelijk aan het oculeren gezet. "Dat had ik van mijn vader al geleerd", vertelt hij. "Maar het ging heel anders dan nu. De oculatie werd van onderaf in de onderstam geschoven. Wij wisten niet beter, maar het was wel fout, want de oculatie blijft dan niet schoon."

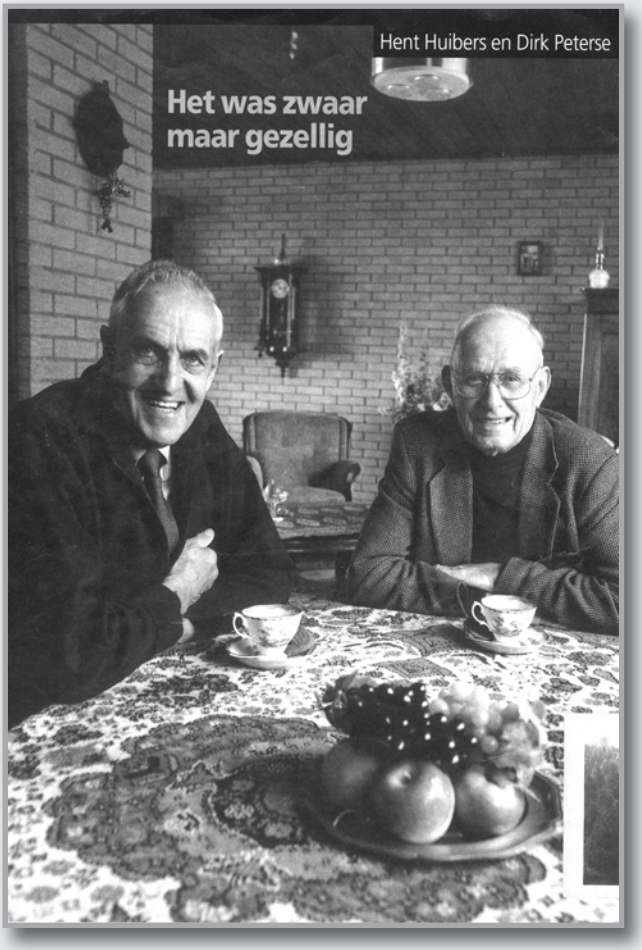

Gaardsysteem

Een belangrijk verschil met tegenwoordig is dat vroeger alle soorten laanbomen door elkaar werden geplant. "Zo gek was dat niet. We hadden nooit last van ziekten." vertelt Huibers. "Er stonden geen twee bomen van dezelfde soort naast elkaar. Mijn vader zette een takje van de gerooide boom in het gat, om er zeker van te zijn dat deze soort niet meer op dezelfde plek kwam te staan.

Van dit gaardsysteem zijn we later afgestapt. Nu kan het niet meer vanwege de mechanisatie."

Ondanks dat het werk zwaar was, vond Huibers het vroeger wel leuker. "Op een gehuurd stuk land zaten soms wel tien kwekers bij elkaar. Het was gezellig, er werd overal gepraat. De mensen hadden tijd om met elkaar te praten. Een goede kweker heeft tegenwoordig nergens meer tijd voor en dat is jammer. De leukigheid is eraf." Peterse: "De kleine kwekers kweekten bomen voor de grote. Het was een grote familie."

Voor kleine kwekers is dit geen slechte tijd, maar voor handelaren is het best moeilijk. Er zijn teveel handelaren. Dat is niet erg, als ze maar wel de prijs goed houden. Ook Huibers ziet de toekomst niet somber in: "Probeer met elkaar een goede kwaliteit te kweken en elkaar niet de das om te doen. Dan zal het heus wel gaan, ook in de toekomst!"

Oprichting en doel.

Op 13 december 1932 besloot men zich te organiseren. Onder grote belangstelling vond er een vergadering plaats in café “De Zwaan” De oprichtingsvergadering vond plaats in café “De Zwaan” te Opheusden. Daar werd de vereniging van boomkwekers opgericht en een bestuur gekozen met als voorzitter burgemeester T. Lodder, als secretaris de heer A. Brakel en als leden van het bestuur de heren J. van Doesburg, E. Verwoert, Albert Verwoert, P. Peters en H. Remmerde, allen wonende te Opheusden. De vereniging werd genoemd: “Boomkwekersbelang”.
Het doel van de vereniging was de bevordering van de belangen van het boomkwekersbedrijf in de gemeente Kesteren en omgeving. Dit doel zou men trachten te bereiken door:

1. Het houden van vergaderingen, ter bespreking van onderwerpen die voor de plaatselijke boomkwekers van belang zijn.

2. Gezamenlijk inkopen van boomkwekerijartikelen, bijvoorbeeld onderstammen en verdere benodigdheden.

3. Het doen houden van lezingen en cursussen.

Het pad van de jonge vereniging ging de eerste jaren niet over rozen. De Opheusdenaren waren het leven in verenigingsverband niet gewend. Van nieuwe ideeën moesten velen niets hebben en de moeilijke tijd maakte de kwekers ontevreden en achterdochtig. Uitgezonderd enkele voormannen, die dan ook zitting hadden in het bestuur.
De heer Brakel heeft zich enorm ingezet om de vereniging in stand te houden. Men moet niet denken dat de kwekers in de rij stonden om lid te worden van de vereniging, want de helft van de boomkwekers was geen lid.
De heer Brakel, die vanaf de oprichting als leider van de vereniging optrad, stond dus voor een moeilijke taak. Veel van het werk, dat op zijn schouders kwam te rusten, was bovendien zeer ondankbaar. Zowel de Nederlandse Sierteelt Centrale als de kwekers gebruikten hem dikwijls om in netelige gevallen de kastanjes uit het vuur te halen. Het was wel zeer moeilijk hierbij iedereen te vriend te houden.

Root Control (Letteland).

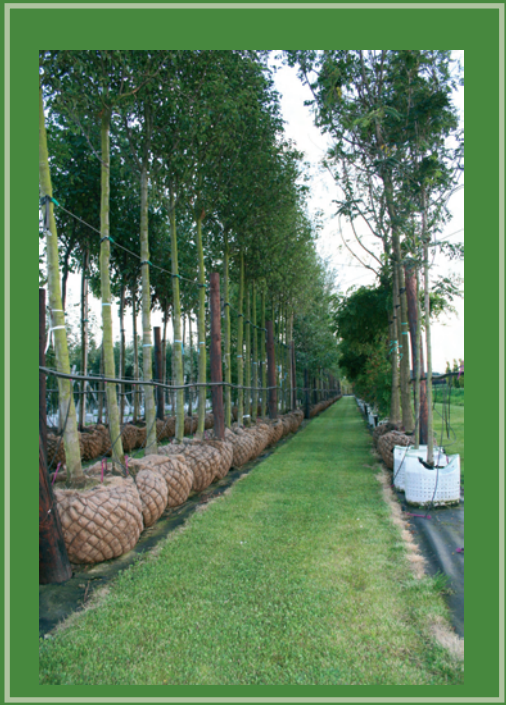

Pottenveld.

Pottenveld (Combinatie Mauritz).

Karel Schaap (Kalje) op de frees met Geurt Verweij in de bak, het transportmiddel van de jaren '70.

De vereniging Boomkwekersbelang had zich aangesloten bij de Algemene Bond van Boomkwekers en werd in de bestuursvergaderingen van deze bond door haar secretaris vertegenwoordigd. Zijn ervaring met administratieve aangelegenheden is de vereniging hier vaak van groot nut geweest. Van zijn taak, de belangen van Opheusden in de B.v.B. naar voren te brengen, heeft de heer Brakel zich met veel ijver gekweten. Dit was wel nodig. In 1934 is het zelfs bijna zover gekomen, dat Opheusden als boomteeltcentrum moest verdwijnen. Teeltvergunningen zouden oorspronkelijk namelijk alleen aan kwekers worden gegeven die uitsluitend boomkwekerij bedreven en in Opheusden kwamen alleen gemengde bedrijven voor.
Het gebrek aan een geschikt leider op vakgebied heeft de bloei van de vereniging jarenlang in de weg gestaan. In Opheusden was niemand te vinden, die deze taak op zich kon nemen; geen der kwekers was theoretisch geschoold en had de nodige ruime kijk op het vak. In 1940 werd het Rijkstuinbouwconsulentschap Kesteren in het leven geroepen, dat werd toevertrouwd aan ir. Joh. Bos, die reeds enige jaren in deze streek als assistent-consulent werkzaam was. De heer Bos heeft zich voor de belangen der kwekers zeer ingespannen.
Het “doen houden van lezingen” is niet het sterkste punt der vereniging geweest.
Erg bevredigend is het bezoek door de leden zeker niet geweest. Zoals geciteerd, zou de vereniging ook door collectieve aankopen de belangen der leden behartigen. Een zeer grote omvang hebben deze inkopen niet gehad. Aanvankelijk werd af en toe kunstmest, raffia, stro, entwas en dergelijke ingekocht.
Toen tijdens de oorlog verschillende artikelen schaars begonnen te worden, werd deze werkzaamheid belangrijker. Toen zijn veel onderstammen collectief aangekocht. Ook werden leden, die nieuw land nodig hadden, door de vereniging geholpen. In de herfst van 1941 pachtte zij “de Waaikamp” onder Lakemond, groot 2.30 ha en “de Hoge Woerd” onder Ochten, groot 2.76 ha, resp. voor fl. 3,15 en fl. 2,80 per are en gaf deze terreinen in perceeltjes van 10 en 15 are uit.
Hierbij werd door de vereniging als voorwaarde gesteld, dat op de percelen, welke de gegadigden kregen toegewezen, de mogelijkheid moest zijn voor mechanische bewerking, dat de regels op de percelen overlangs moesten lopen en dat het onkruidvrij moest worden gehouden.

Afzetbevordering.

Ook aan collectieve reclame wijdde Boomkwekersbelang haar aandacht. Op 6 november 1936 kwamen de kwekers uit met een inzending laan-en vruchtbomen op een fruittentoonstelling te Kesteren. Het resultaat was bemoedigend, tengevolge waarvan twee kwekers het volgende jaar een stand hadden op de eerste Agrarische Jaarbeurs te Utrecht en eveneens één in 1938. Ook werd een sluitzegel voor de boomkwekerij ontworpen, waarop de slagzin stond:

"Voor goede bomen moet U naar Opheusden komen!"

Een enkele maal heeft de vereniging ook een excursie georganiseerd, bijvoorbeeld op 3 september 1936 naar Goes. Het ledental van de vereniging was aanvankelijk maar gering. Op 25 september 1936 waren er 43 leden; twee jaar later was dit aantal zelfs nog gedaald tot 36. In het voorjaar 1939 steeg het echter enorm, tengevolge van een wervingscampagne van de Bond van Boomkwekers. De voorzitter van deze bond hield een propagandarede op een vergadering van Boomkwekersbelang, waarvoor alle kwekers in de omgeving waren uitgenodigd.
Resultaat: 48 nieuwe leden, waardoor het totaal op 85 werd gebracht. Op 1 januari 1942 waren er 93 leden. Dit was een bevredigend aantal, doch na de oorlog werd bewezen dat het nog beter kon.

van Doesburg oprichter van Boomkwekersbelang.

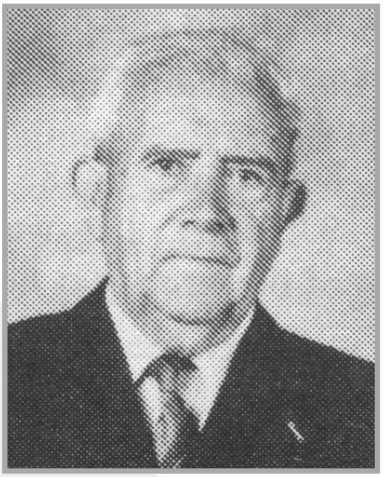

Dhr. A.Peters, voorzitter van 1945-1977.

Familie Verwoert in actie.

Naoorlogse periode.

In de zomer van 1945 kwam, na al de moeilijkheden van de bezetting en dergelijke het verenigingsleven weer op gang.
Op de eerste vergadering trokken de voorzitter, de heer Lodder en de secretaris, de heer Brakel, zich terug omdat zij van mening waren, dat er jongere en tevens vakkundige mensen waren die hun taak konden overnemen. Dit alles gebeurde in goede harmonie.
Met algemene stemmen werd een nieuwe voorzitter: de heer A. Peters, een secretaris: de heer J. Detmar en een penningmeester: de heer D. Eerbeek gekozen. De eerder gekozen bestuursleden bleven aan.
Doordat het oorlogsgeweld enorm veel schade had aangericht aan de kwekerijen, werden in de nazomer van 1945 door de tuinbouwconsulent enkele personen aangesteld, die de schade kwamen opnemen.
Met een bewonderenswaardige moed en inzet hebben de boomkwekers het plat geschoten dorp weer bewoonbaar gemaakt en de grond voor nieuwe aanplant klaargemaakt.
Ons getroffen gebied kreeg veel medewerking van Overheidsdiensten.
Een uitvloeisel van deze was dat onze vereniging ook in Den Haag en Wageningen een goede naam kreeg en dat wij jaarlijks een open dag hielden door middel van het voor bezichtiging openstellen van enkele percelen. Tevens behandelden sprekers onderwerpen die voor boomkwekers van belang waren. Door al deze activiteiten werd ook de mogelijkheid geschapen om in de hierna volgende jaren enkele stukken land te pachten, welke werden verdeeld onder de leden. Onder andere plm. 4 ha bij het gemaal te Lakemond van de Stichting Kerk en Zending te Hemmen, de beste Moeder aan de Dalwagenseweg (8,5 ha) en de Loch aan de Tolsestraat (ruim 3 ha).
Hierbij werd door de vereniging de voorwaarde gesteld dat op de percelen welke de gegadigden kregen toegewezen de mogelijkheid moest zijn voor mechanische bewerking, dat de regels op de percelen overlangs moesten lopen en dat het onkruidvrij gehouden moest worden.
Het mooie was ook nog dat het bestuur diezelfde herfst de gelegenheid kreeg om onderstammen te kopen voor een gedeelte van de pachters en wel: 63.000 E.M. typen I-II-IV-VII-XI, 32.000 zaailing appel, 40.000 zaailing peer, 12.500 Limburgse Boskriek, 800 Pr. Myrobalan en 5.000 eikenplantsoen. In totaal 153.300 onderstammen en de grotere kwekers zorgden zelf voor aankoop van het plantsoen. Dit was naar de mening van het bestuur een goede start om de boomkwekerij te moderniseren en dit is ook aardig gelukt.
Ook de “praatavonden”, in 1947 door de nieuwe Rijkstuinbouwconsulent ir. J.H.M. van Stuivenberg ingesteld, waar ook voor boomtelers zeer belangrijke onderwerpen ter sprake werden gebracht, trokken goede belangstelling.

In 75 jaar is er veel veranderd.

Er zijn nog maar weinig boomkwekers, die 75 jaren terug kunnen kijken. Een van hen is de heer H. Mauritz uit Opheusden en geboren in 1923. Het geslacht Mauritz is een echt boomkwekersgeslacht. Ook de vader en grootvader van de heer Mauritz stonden bekend als boomkweker, terwijl enkele zonen en kleinzonen ook weer boomkweker zijn.
Toen Henk Mauritz in 1935 van de lagere school kwam ging hij bij zijn vader op het bedrijf werken. Dat was in die tijd zeer gebruikelijk. Mauritz heeft dan ook geen enkele opleiding genoten voor het vak. De kennis ging over van vader op zoon.
Het was toen een moeilijke tijd (crisisjaren) en veel boomkwekers hadden neveninkomsten onder andere pachten van kersen op het hout, maar ook werken op een fabriek. Uit die tijd heeft de heer Mauritz nog een mooie herinnering: hij verkocht bossen snoeihout uit de kwekerij aan de plaatselijke bakkers; dat leverde geld op voor het opknappen van de fiets in het voorjaar.

Het bedrijf van Mauritz, met 1 ha boomkwekerij, behoorde toen al tot de grotere bedrijven in Opheusden. De teelt bestond toen voornamelijk uit vruchtbomen, die in het binnenland werden afgezet. De heer Mauritz kan zich nog goed herinneren, dat hij en zijn broers er op uit trokken richting Huissen/Angeren om hoogstamperenbomen om te enten met het toen zeer gewilde ras Conference.
Na de oorlog heeft dhr. Mauritz het bedrijf (samen met zijn broers) stap voor stap opgebouwd en werden er in toenemende mate laanbomen geteeld. De afzet vond voornamelijk plaats via Boskoop. Wel was er toen al sprake van export naar Duitsland, vooral van lindebomen. In die tijd werd er ook 2 ha zeer vruchtbare grond gekocht (achter de Dalwagenseweg) voor 11.000 gulden. Voor die tijd een zeer hoog bedrag. Alle spaarcenten gingen er aan op. Zeker in die tijd wilden boomkwekers geen geld lenen voor bedrijfsinvesteringen.
De heer Mauritz heeft 50 jaren lang met de schop de bomen gerooid, "je wist niet beter", zegt hij, als hij daarop terugkijkt. Zijn rug heeft er niet onder geleden.
Hij heeft nog meegemaakt, dat na het rooien van de bomen de kwekers met een bosje bomen op de rug naar huis liepen. Later werd het bosje op de fiets gelegd en weer later op een karretje achter de fiets.
In die tijd waren er weinig vreemde arbeidskrachten op de bedrijven, het waren echte gezinsbedrijven.
In de beginjaren van de vereniging Boomkwekersbelang was de fa. Mauritz nog geen lid van de vereniging. En velen met hen. Er moest contributie betaald worden en daar zagen velen tegen op. De oprichter van de vereniging, J.van Doesburg, heeft hij goed gekend. Na de oorlog werd hij, en velen met hem, lid. Er kwam toen meer bereidheid tot samenwerking en de nieuwe voorzitter, de heer A.Peters, die in 1946 aantrad gaf veel vertrouwen. Goede herinneringen heeft de heer Mauritz aan de excursies van de vereniging onder andere naar Duitsland, België, Zundert. Er gebeurde op die reizen altijd wel iets bijzonders, jonge kwekers gingen wel eens stappen in de bezochte plaatsen en dan reed de bus zonder hen weg. Ook het onderzoek had altijd zijn belangstelling onder andere op de proeftuin de Boutenburg Bovendien ontmoette je daar veel collega's, ook uit de rest van het land en daar leerde je altijd van en leverde dat contacten op. Ook contacten voor verdere afzet. Overigens adverteerde hij ook in de Plantenbeurs en ging jaarlijks naar Tivoli in Utrecht waar een landelijke bomenbeurs was. Terugkijkend over deze lange periode als actief boomkweker(1935-1988) heeft hij grote ontwikkelingen meegemaakt in de sector. Zeker de laatste 30 jaren ging het snel, mede dankzij de goede resultaten. Hij koos voor een stapsgewijze vergroting van het bedrijf, terwijl de schaalvergroting nu wel erg snel gaat. Zijn advies is nog steeds: "Zorg dat je daar bent waar ontmoetingsbijeenkomsten zijn van kwekers en handelaren. Dat levert altijd weer verdere contacten op voor handel ben afzet."
De heer Mauritz is dankbaar dat zijn zonen de naam Mauritz voortzetten in de boomkwekerijsector in Opheusden. Hij is regelmatig nog op die bedrijven te vinden om kennis te nemen van de stand van zaken.

Proefdraaien met de 1e eigen 'Selector 450' van Damcon.

Deze machine heeft ca. 10 jaar in loonwerk gedraaid en heeft tienduizenden bomen gerooid in binnen- en buitenland (april 1981).

Eerste zelfrijdende kluitmachine (1986).

Bij de Combinatie Mauritz gaat het ook weleens fout (1983).

Hongaren op werkbezoek in Opheusden (mei 1983)

Hoogwerker op een rups (1986)

Twee keer Gerrit Roelofsen (november 1980)

Het plotseling overlijden van de secretaris-penningmeester: de heer H. Roelofse, op 25 november 1971 was voor de vereniging een grote slag. Van 1959 tot 1971 was de landelijk bekende chef van de proeftuin Boom en Vrucht, een uitstekende secretaris-penningmeester van de boomkwekersvereniging. Een geziene, markante figuur ging heen. Hij werd opgevolgd voor de huidige secretaris: de heer D.J. Verwoert.

Het jaar 1977 was het jaar van aftreden van de bekende voorzitter de heer A. Peters. Hij is 31 jaar voorzitter geweest (bijna de helft van het aantal jubileumjaren). Hij was al die jaren het boegbeeld van dit laanbomencentrum en heeft veel betekend voor allerlei ontwikkelingen in dit gebied. Hij was zeer gezien, zowel in het gebied als daarbuiten. De vereniging heeft zeer veel aan hem te danken. Zijn opvolger werd de heer G. Peterse, die tot 1987 de voorzittershamer hanteerde.

In de jaren 1940-1945 bleef het areaal nog onder de 100 ha. Maar niets werd nagelaten om de boomkwekers voor te lichten en de kwekerijen op te zetten, zodat het voorbeelden werden voor vakgenoten, die de oude stijl nog niet verlaten konden. Ook de jaarlijkse excursies door soms 60-70 leden bijgewoond, hebben hier een grote bijdrage aan gegeven.
Het ledenaantal steeg ook gestadig en ook de zogenaamde boomkwekersdagen werden ieder jaar met een grote opkomst gehouden.
In 1946 was er een areaal van 102 ha, waarvan 40 ha laan-en parkbomen en 62 ha vruchtbomen op, toen in die tijd, moderne onderstammen (E.M. typen). Ook de teelt en het sortiment kregen grote veranderingen, waardoor de kwekerijen in Opheusden en omgeving van collega-kwekers en exporteurs meer belangstelling kregen.
Ook het aantal leden nam sterk toe en in begin 1947 bedroeg dit aantal 127. Deze hadden ruim driekwart van het areaal in hun bezit.
In de jaren 1960 tot 1970 is er in de kwekerijen maar weinig veranderd. In de mechanisatie is de rooiploeg in de vorm van trekker met lier, waarmee hele regels gerooid kunnen worden, erbij gekomen. Verder heeft het sortiment laan-en sierbomen een behoorlijke uitbreiding gekregen.
Ook het areaal is wat uitgebreid, vooral in de laan-en sierboomteelt.
In het verenigingsleven is niet veel veranderd. De excursies zijn jaarlijks doorgegaan, ja zelfs nog uitgebreid met avondexcursies naar het arboretum en middagexcursies naar diverse kwekerijen.
De heer G. Peterse werd in 1987 opgevolgd door de heer M.H. van Eldik. Deze was voorzitter tot 2002. In dat jaar trad de oud-burgemeester van Kesteren, de heer F.C. Moree aan als voorzitter. In al die jaren was de heer D.J. Verwoert secretaris-penningmeester, daarbij vele jaren bijgestaan door de heer A. van Hattem, (oud-) medewerker van het tuinbouwconsulentschap.

Kring Opheusden van de N.B.v.B.

In 1975 slaagde de fusie tussen twee bestaande boomkwekersverenigingen en werd de Nederlandse Bond van Boomkwekers (N.B.v.B.) opgericht. Deze bond werd toen onderverdeeld in 7 Kringen. De Kring Opheusden was er daar één van. In die periode was het aantal leden 107; alleen in de na-oorlogsjaren is er tijdelijk een hoger ledenaantal geweest. Daarna is het ledenaantal steeds teruggelopen. Nu zijn er nog 70 leden. Met name jonge boomkwekers vinden dat ze genoeg hebben aan de studieclub, terwijl de samenwerking met LTO ook geen positieve impuls heeft gegeven aan de ledenwerving. Toch kan gewezen worden op een groot aantal activiteiten vanuit het Kringbestuur, die een belangrijke bijdrage hebben geleverd tot versterking van het laanboomcentrum en waarbij de belangen van de leden werden behartigd.

a. Bomenbeurs.
Tijdens een ledenvergadering van de boomkwekersvereniging in 1974 werd besloten een beurs op te richten. Belangrijkste doel was de bevordering van de handel in bomen en planten. Hiervoor werd een beurs opgericht die nog steeds bestaat. Deze beurs heeft eigen statuten en een eigen bestuur. Er is altijd veel belangstelling voor deze interne beurs geweest. Een belangrijk initiatief van deze beurs, samen met de boomkwekersvereniging, was de instelling van betalingsdagen, waardoor de betalingen aanmerkelijk vlotter werden gedaan.

b. Cultuurgroep laan-, bos- en parkbomen.

De vereniging gaf in 1975 de grote stoot tot oprichting van een landelijke cultuurgroep. Deze cultuurgroep, waar veel laanboomkwekers uit heel Nederland bij zijn aangesloten, behandelt veel teelttechnische problemen en adviseert bij onderzoek en promotie van de laanboomteelt.

c. Houtverbranding.

Door het bestuur is vele malen overleg gepleegd met diverse overheidsinstanties inzake het verbranden van het resthout (onverkoopbare bomen) op de bedrijven.
In verband met vermeende milieuoverlast dreigde regelmatig een verbod op houtverbranding. Het bestuur heeft hiervoor zelfs een rapport op laten stellen door deskundigen. Tot nu toe is in goed overleg met de gemeente en onder bepaalde randvoorwaarden houtverbranding nog steeds toegestaan.

Burgemeester Moree reikt een koninklijke onderscheiding uit aan de heer G. Peterse (februari 1997)

d. Bacterievuur.

Deze ziekte, die in bepaalde soorten laanbomen kan voorkomen, kan een bedreiging vormen voor de export. Vandaar dat in Nederland enkele gebieden zijn ingesteld, vanwaaruit wel geëxporteerd kan worden met de betreffende code. Hiervoor zijn dan wel een aantal maatregelen vereist, onder andere intensieve inspectie door de Plantenziektekundige Dienst en de NAK-B. De kosten van deze maatregelen moeten grotendeels door de kwekers worden opgebracht.
Ook in de Betuwe is een bacterievrije zone ingesteld. In samenwerking met N.B.v.B. zorgt het Kringbestuur voor de instandhouding van deze bufferzone bacterievuur.

e. Mechanisatiedag.

In 1994 is door de Kring Opheusden een mechanisatiedag georganiseerd op het bedrijf van A. Peters aan de Rijnbandijk. Er waren veel bezoekers uit binnen- en buitenland, waarbij allerlei nieuwigheden op mechanisatiegebied waren te bewonderen. Deze dag was ook een belangrijke promotie voor ons laanboomcentrum.

f. Vervuiling wegen.

In goed overleg met politie en gemeente werden jaarlijks afspraken gemaakt om vervuiling van wegen tijdens het rooiseizoen tegen te gaan.

g. Spuitvrije zone.

In het kader van het lozingsbesluit open teelten moesten er teeltvrije zones langs watergangen komen. In goed overleg met het Waterschap konden afspraken worden gemaakt om de teeltvrije zone om te zetten in spuitvrije zone. Er mogen dan in die zone wel die boomsoorten worden geteeld, die niet of nauwelijks bespuitingen nodig hebben.

h. Promotieborden.

Door de Kring zijn samen met de beurs bij de toegangswegen van het dorp Opheusden borden geplaatst met het opschrift: “Welkom in het laanboomcentrum Opheusden”.
Dit in 3 talen, hetgeen het internationaal karakter van dit centrum nog eens onderstreept.

Eerste Boomrooimachine voor 3x verplante bomen (1975)

Vredo rooimachine in actie (1975)

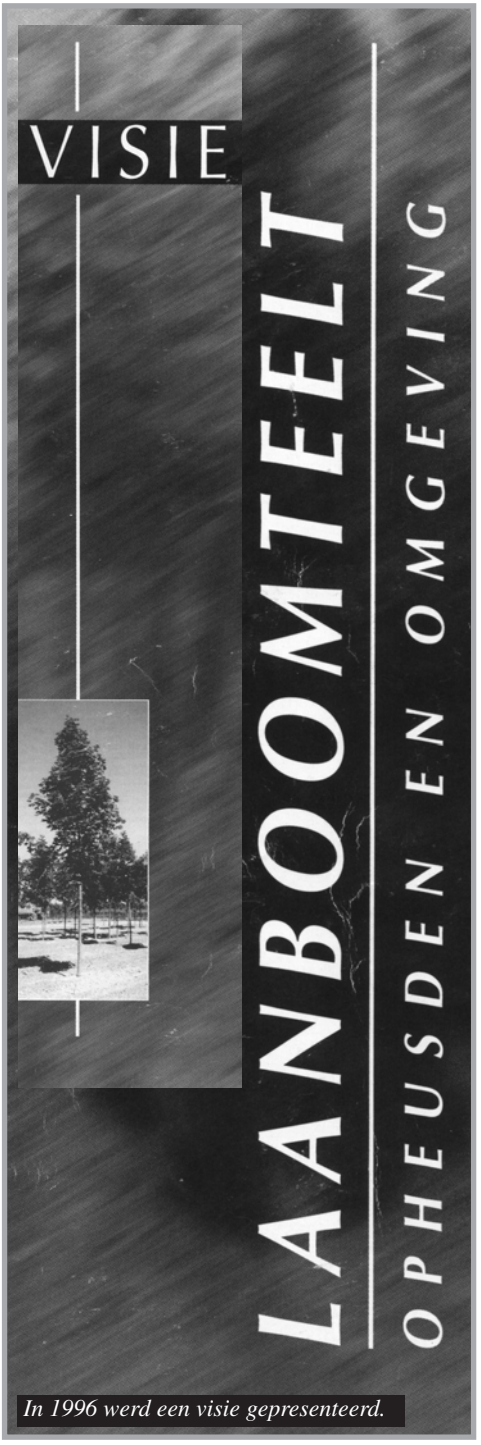

In 1996 werd een visie gepresenteerd.

i. Overleg gemeente.

Regelmatig was en is er overleg tussen Kringbestuur en het college van B en W van Neder-Betuwe (voorheen gemeente Kesteren).
Met name zaken op het gebied van de ruimtelijke ordening en de milieuwetgeving kwamen hierbij aan de orde. Ook zijn er regelmatig excursies georganiseerd voor collegeleden en raadsleden op de boomteeltbedrijven.

j. Ontwikkeling visies.

Zowel in 1996 als in 2005 zijn visies ontwikkeld voor het laanboomcentrum Opheusden e.o. De werden ontwikkeld door studenten van de Hogere Agrarische School in ’s Hertogenbosch (1996) en door LTO-Noord projecten.
De visies werden uitgebracht onder verantwoordelijkheid van het Kringbestuur en waren en zijn een leidraad voor bedrijfsleven en overheden. In allerlei overheidsbeleid, onder andere bij opstelling van streek- en bestemmingsplannen, is rekening gehouden met de uitkomsten.
Vooral de visie uit 2005 (“Van teeltcentrum tot greenport”) heeft de stoot gegeven tot oprichting van het Laanboompact.

k. Laanboompact.

In maart 2006 is een Laanboompact gesloten met als deelnemers: provincie Gelderland, gemeente Neder-Betuwe, Kamer van Koophandel, Rabobank en Kring Opheusden N.B.v.B.
Belangrijk doel is om de aanbevelingen uit de visie, opgesteld door de Kring Opheusden, verder in te vullen en zo te komen tot verdere versterking van het laanboomcentrum. Er zijn een 5-tal thema’s benoemd, te weten: Markt, Ruimte, Duurzaamheid, Ondernemerschap en Innovatie, die nu nader uitgewerkt worden.

l. Jaarvergaderingen.

De jaarvergaderingen en de excursies waren hoogtepunten in het verenigingsleven.
Vaste sprekers op de vergaderingen waren altijd: de chef van de proeftuin ”De Boutenburg”, de tuinbouwconsulent (ir. L. Vellekoop) en de boomteeltvoorlichter (de heer H. van Doesburg).
Steevast kwam ook ieder jaar het richtprijzenboekje aan de orde. Het opstellen en bijhouden van dat boekje is ook een belangrijke activiteit geweest van de Kring. Er was echter nogal eens kritiek op de vastgestelde prijzen.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51

"Boomkweekersbelang" zomer 1949 naar Limburg
Foto is gemaakt in Valkenburg
(archief Ton Meijering).

1.Dirk Smaling
2.Gijs Arends
3.Jan Roelofsen
4.Dirk Peterse
5.Dirk Eerbeek
6.?
7.Floris de Wit
8.Klaas van Leijen
9.Gijs Roelofsen
10.Jan de Wit
11.Johan Eerbeek
12.Marines v/d Sluis
13.Johannes van Eldik (sr.)
14.Evert Verhaaf
15.Hendrikes Huibers (D. n.)
16.Hendrikes Huibers (Hzn.)
17.Gijs Rijken
18.Hendrik Mauritz (Joh.zn.)
19.Jaap Lindner
20.Antoon Mauritz
21.Ruth Arends
22.Marienes van Ewijk
23.Jan Vermeer
24.Gerrit van Brenk
25.Steven van Setten
26.Arie Roelofsen (G.zn.)
27.Willem Tijssen
28.G.H. Peters (broer)
29.Marienes Arends (G.zn.)
30.Johannes van Eldik (jr.)
31.Anton Peters
32.Klazienes van Meerten
33.Rein van Leijen
34.Gerrit Peterse
35.Adel van Eldik
36.Otto van Leijen
37.Geurt van Setten
38.Arie Peterse
39.Buschauffeur
40.Kreuze (leraar)
41.Jan Meijering
42.Hendrik van Eldik
43.Ruth van Meerten
44.Evert Roelofsen (sr.)
45.Jan Tijssen
46.Jan van Eck
47.Willem Tijssen
48.Roelof Roelofsen
49.Johan Detmar
50.Arie Peters
51.Evert Verwoert

m. Band met het hoofdbestuur N.B.v.B.

De Kring Opheusden heeft altijd een vertegenwoordiger gehad in het Hoofdbestuur van de N.B.v.B.
Hierdoor kon mede richting gegeven worden aan het beleid van de N.B.v.B. bij allerlei landelijke beleidsaangelegenheden. De agenda's van de hoofdbestuursvergaderingen werden en worden vooraf altijd doorgesproken op de Kringbestuursvergaderingen.

Conclusie.

Als belangenbehartigende organisatie is de Kring Opheusden van de N.B.v.B. niet meer weg te denken uit dit laanbomencentrum. Ook na 75 jaar is er nog veel werk aan de winkel. Jammer dat het ledenaantal de laatste jaren zo is teruggelopen. Samen kweken in dit centrum, betekent ook samen de schouders zetten onder een organisatie, die voortdurend bezig is de belangen van de individuele kweker en het centrum als geheel te behartigen. Alle activiteiten zijn er op gericht om inhoud te geven aan de slogan uit de beginperiode van de vereniging: "Voor goede bomen moet u naar Opheusden komen".

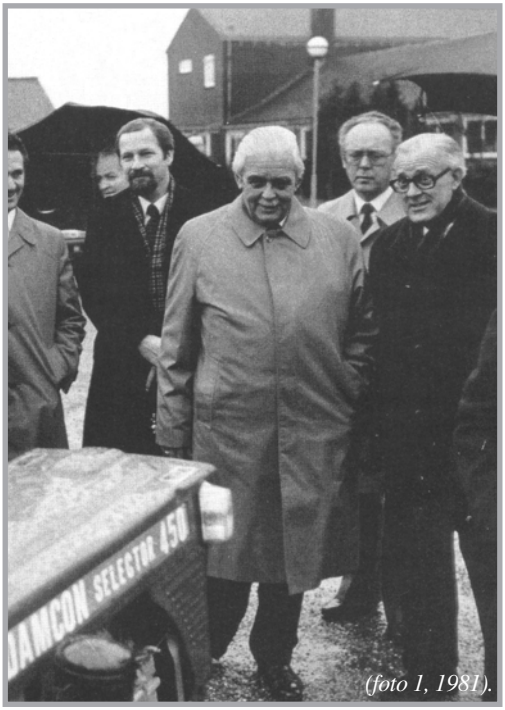

(foto 1, 1981).

(foto 2, 1995).

De commissarissen van de Koningin Molly Geertsema (1), Jan Terlouw (2) en Jan Kamminga (3) toonden hun belangstelling voor de ontwikkelingen in de boomkwekerij.

(foto 3, 1999).

4. Huidige situatie en verwachtingen.

In de Visie voor het Laanboomcentrum Opheusden en omgeving uit 2005 is een schets gegeven van het huidige centrum, de knelpunten die ervaren worden en welke oplossingsrichtingen worden aanbevolen. Ook is een overzicht gegeven van de sterke en zwakke punten van ons centrum. Kortom, van kansen en bedreigingen.
Er zijn in de regio Opheusden ruim 120 laanboomkwekers die een areaal bewerken van ongeveer 1400 ha. Deze bedrijven leveren naar schatting een toegevoegde waarde van 30 miljoen euro per jaar. De laatste jaren is, mede door stabilisatie van de afzet, het areaal nagenoeg constant gebleven. Met een productieareaal van 1400 ha is de regio Opheusden het belangrijkste productiegebied voor laanbomen in Nederland, maar ook in Europa. Het totale areaal laanbomen in Nederland is ± 3300 ha, dus ruim 40% hiervan bevindt zich in de regio Opheusden.
Naast de teelt in volle grond vindt er ook teelt van boomkwekerijproducten plaats op zogenaamde pot- en containervelden. Hier worden de bomen in de regel gekweekt in kweekzakken of potten met een variërende omvang. Het voordeel is dat deze bomen vrijwel het gehele jaar door verplant, dus aan de consument geleverd kunnen worden. Door zowel in de volle grond als middels de containerteelt te telen kan een breed sortiment aan boomteeltproducten geteeld worden. Beide teeltsystemen zullen in de toekomst naast elkaar blijven bestaan. Ter ondersteuning van de teelt kan het noodzakelijk zijn dat er voor de opkweek van plantmateriaal kassen dan wel tunnels worden aangelegd. Voor het sorteren, de opslag en het voor transport gereedmaken van partijen is het noodzakelijk dat er bedrijfsgebouwen/loodsen van voldoende omvang en voldoende hoogte beschikbaar zijn. Voor de opslag van eigen veredelingsmateriaal en onderstammen dienen kwekers eventueel gebruik te kunnen maken van koelcellen.

De boomteeltbedrijven zijn, vergeleken met een aantal decennia geleden, sterk in omvang gegroeid. Door de benodigde teelt- en milieumaatregelen is de teelt kapitaalsintensiever geworden en zijn bepaalde teeltondersteunende voorzieningen noodzakelijk.

Prototype van de eerste plantmachine gebouwd door P.Peters en zn. in samenwerking met Damcon (ca. 1975).

Boomrooimachine achter 2 wielige frees (1976).

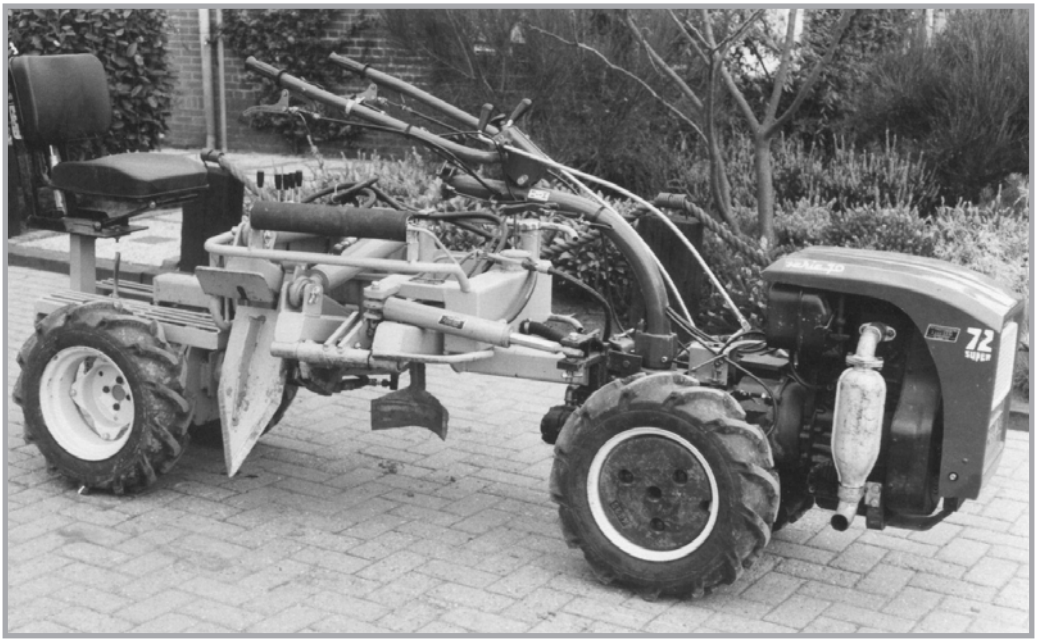

Bedrijfsstructuur.

De bedrijven verschillen sterk in omvang. Zo zijn er bedrijven die net opgestart worden of bedrijven die in een afbouwfase zitten en een areaal aan bomen hebben dat meestal ligt tussen de 1 en 3 ha. Naar schatting betreft dit 10 tot 15% van de bedrijven. Het merendeel, ongeveer tweederde van de bedrijven, heeft een omvang van tussen de 3 en 15 ha. Tenslotte is er een groep grote bedrijven die in de regel productie en handel combineren. Deze bedrijven kennen een omvang tot ruim 100 ha. De spreiding en omvang en het verschil in de aard van de activiteiten tussen de verschillende laanboomteeltbedrijven is dus zeer groot. Daarnaast combineert een aantal bedrijven het kweken van bomen met bijvoorbeeld loonwerk of hoveniersactiviteiten. Opvallend is dat de meeste bedrijven zich hebben gespecialiseerd in een onderdeel van het productieproces en nauw verbonden zijn met andere bedrijven uit de keten. De kwekerijen die gericht zijn op productie, zijn een breder sortiment gaan kweken, waardoor verschillende afnemerscategorieën kunnen worden beleverd en dus risico's worden gespreid. Het is dus niet mogelijk om van het gemiddelde laanboomteeltbedrijf te spreken.

Bij het gelijkblijvende areaal is de laatste jaren door een ruimer plantverband het volume aan bomen licht afgenomen. De belangrijkste soorten/geslachten die gekweekt worden zijn: Acer, Fraxinus, Prunus en Tilia met een areaal per geslacht variërend van 300 tot 100 ha. Volgens schattingen wordt er van de geslachten Crataegus, Malus, Pyrus en Quercus ieder tussen de 100 en 50 ha geproduceerd.
In kleinere volumes worden geslachten zoals: Aesculus, Betula, Carpinus, Fagus, Platanus, Robinia en Sorbus gekweekt.

Naar schatting starten jaarlijks twee tot drie jonge ondernemers met een laanboomteeltbedrijf. Deze starters zijn meestal afkomstig van het ouderlijke bedrijf of hebben middels een baan in de sector reeds jaren ervaring opgedaan. Ondanks het feit dat de opstartkosten van een laanboomteeltbedrijf lager zijn dan die van een veehouderijbedrijf is het beginnen van een kwekerij geen sinecure. In de praktijk blijkt dat vaak minder dan de helft van de starters daadwerkelijk een eigen bedrijf voor langere termijn weet te realiseren. Mede doordat nieuwe ondernemers toetreden tot de laanboomteeltsector blijft het aantal kwekers redelijk constant. Bovendien geeft deze "instroom" van jonge ondernemers een impuls aan vernieuwing.

Hoogwerker opgebouwd op rupstrekker, gecombineerd met rooimachine (1976).

Jan van Dam op de 'testbank' (1974).

Ook het laden van bomen wordt steeds meer geautomatiseerd.

Uit onderzoek blijkt dat kwekers ongeveer eenderde van de grond die ze bewerken in eigendom hebben. Tweederde van de grond wordt langdurig gepacht (tot 26 jaar).
In de directe omgeving van Opheusden is het niet eenvoudig om aan goede en 'verse' grond in verband met teeltwisseling te komen. Dat betekent, dat de laatste jaren enkele bedrijven zich verder van Opheusden gevestigd hebben. Voor een goede bedrijfsvoering is het essentieel dat het bedrijf over een redelijke huiskavel beschikt en dat de gepachte gronden bij voorkeur binnen een straal van 5 km gelegen zijn. Een grote versnippering van gronden leidt tot extra (transport) kosten en tot een verhoogde druk op het lokale wegennet. Dit is een punt van aandacht voor het laanboomteeltcentrum.

Op het gebied van productiemethodes is de laanboomteelt constant in beweging. Zo is de containerteelt in opkomst en doen nieuwe cultivars en teeltmethodes hun intrede. Op het gebied van gewasbescherming, bemesting, mechanisatie en logistiek zijn er technische ontwikkelingen en regelgeving die nadrukkelijk invloed hebben op het productieproces. Naar verwachting zullen de bedrijven kapitaalsintensiever worden. Daarmee zal de behoefte aan ondersteuning van financiële dienstverleners (banken, accountants) groter worden en mogelijk het aandeel vreemd vermogen per bedrijf toenemen.

Mechanisatie met geo-informatie

Tot op 2 cm nauwkeurig planten, schoffelen, spuiten, wat dan ook. Mechanisatie met geo-informatie is dé trend in de landbouw, zo werd begin juli duidelijk op de eerste landelijke demodag over precisielandbouw. En de eerste gebruikers in de boomteelt zijn ook al gesignaleerd.

Foto's: Arno Engels

Landbouwtrekkers demonstreerden in Lelystad hoe recht zij kunnen rijden dankzij gps. Via een touchscreen in de cabine (inzet) is zo'n systeem te bedienen en te overzien.

p de touchscreen in de cabine is reeds een erkbreedte van 4 m ingetoetst. Dan rijdt chauffeur in een zo recht mogelijke lijn n punt A naar punt B, zo'n 100 m verder. volgens keert hij, zet de Fendt zo onge- in het volgende spoor en laat het stuur De trekker rijdt nu automatisch naast rste werkgang, wat op de touchscreen ien aan een groter wordend groen op- ik. Na omkeren, volgt wederom au- isch een derde en laatste ritje. endt is uitgerust met AutoFarm taans besturing

maken. Sommige nieuwe trekkers worden trouwens al standaard met gps geleverd.
De eerste boomkweker in Nederland gebruikt intussen gps, en ook op de trekker van een tweede kweker is onlangs een gpsbesturingssysteem gebouwd. In beide gevallen gaat het om SBGuidance van SBG Innovatie uit Middenmeer. SBGuidance is het enige Nederlandse systeem op de markt werkt volgens rtk-gps

kerserie. Het Nederlandse SBGuidance-systeem kan daarentegen worden afgestemd op wat de gebruiker allemaal met deze gpshulp wil gaan doen.
Zo kan SBGuidance tijdens het bomen planten de trekker automatisch laten stoppen en weer laten rijden, na een vooraf ingestelde afstand. Ook is het systeem te koppelen aan bijvoorbeeld het automatisch snoeien van bomen. Tijdens de open dagen van de laanboomsector, in Opheusden, geeft SBG

“Boomkweekersbelang”, zomer 1950 naar Aalsmeer, Boskoop en “Ahoy” (Rotterdam). Foto is gemaakt op Schiphol (archief Ton Meijering).

(van boven naar beneden en van links naar rechts)

1.Hendrik Mauritz
2.Evert Verwoert (Alb.Zn.)
3.Gijs Arends
4.Johan Verwoert (R.zn.)
5.Menzo van Eldik
6.Arie Roelofsen
7.Appie Verwoert (I.zn.)
8.Ruth Verwoert
9.Teunis Roelofsen
10.Johan v/d Wardt
11.Jan Huibers
12.Herman Verwoert (G.zn.)
13.Gerrit Peterse
14.G.H.Peters (Broer)
15.Izak van Dam
16.Hendrikes Huibers (D.zn.)
17.J.D.Rijken
18.Ruth van Meerten
19.van Eck
20.Arie Peterse (D.zn.)
21.Hendrik van Eldik
22.Gerard Jager
23.Johannes van Eldik (jr.)
24.Hendrik Mauritz (Joh.zn.)
25.Roelof Roelofsen (M.zn.)
26.Willem Tijssen
27.Evert Roelofsen
28.Jan Mauritz (Jan zn.)
29.Johannes van Eldik (sr.)
30.Jan Meijering
31.Evert Verwoert (sr.)
32.Klaas van Leijen
33.Marines v/d Sluis
34.Gijs Mauritz
35.Jan Tijssen
36.N. van Meerten
37.Kees Verwoert
38.J.D.Roelofsen (sr.)
39.Marienes van Ewijk
40.Rein van Leijen
41.Gerrit Roelofsen (Jd.Zn.)
42.Geurt v/d Kolk
43.Johan Eerbeek
44.Arie Peters
45.Blom (leraar voorl.)
46.Dirk Vermeer
47.Floris de Wit
48. Kreuze (leraar)
49.J.D. Huibers (D.zn.)
50.Arie van Brenk
51.Jan Vermeer
52.Bennie Meijering
53.Izak Verwoert (Alb.Zn.)
54.Ruth Smaling
55.Gijs Roelofsen
56.Ruth Verwoert (Alb.Zn.)
57.Gerrit van Brenk (T.zn.)
58.Ruth Arends
59.Schalk
60.?
61.Gerard Roelofsen (R.zn.)
62.Evert Verhaaf
63.Jan de Wit
64.Geurt de Wit (jr.,Fl.zn.)
65.Dirk Eerbeek
66.Jacob Lindner

Specialisatie.

Bijzonder voor de bomenteelt is de rolverdeling tussen spillenkwekers, opkwekers, handelsbedrijven en exportbedrijven. Door specialisatie hebben deze bedrijven een hoge mate van deskundigheid opgebouwd en leveren zij ieder een specifieke bijdrage aan de keten. De in de regel kleinere spillenteeltbedrijven leveren hun producten veelal aan grotere handels- en exportbedrijven. Deze laatste groep bedrijven zetten hun producten voornamelijk af in het buitenland, bij grootgroenverzorgers, gemeenten, hoveniersbedrijven en tuincentra. Naar schatting wordt uiteindelijk ruim 70% van de bomen die in de regio Opheusden zijn opgekweekt verkocht in het buitenland. Belangrijke afzetmarkten zijn daarbij: Duitsland, Verenigd Koninkrijk, België, Frankrijk, Italië en de Scandinavische landen. Een zeer beperkt deel van het eindproduct gaat naar landen buiten de Europese Unie. De grote handelsbedrijven uit Opheusden hebben binnen Nederland een uitgebreid netwerk met collega-bedrijven opgebouwd. Hierdoor zijn zij in staat een breed sortiment te leveren dat aansluit bij de wensen van de afnemers. Voor hun afzet hebben deze bedrijven bovendien een netwerk van zakenrelaties opgebouwd in de belangrijkste afzetlanden.

Sterke en zwakke punten.
In de visie laanboomteelt van 2005 worden een aantal sterke en zwakke punten van het laanboomcentrum Opheusden e.o. genoemd.
Enkele sterke punten zijn:

- centrum met alle belangrijke onderdelen in de nabijheid van elkaar.
- product uit Opheusden heeft een goed image, kwaliteit en garantie.
- hoog praktisch kennisniveau en handelsgeest.
- breed assortiment van laanbomen aanwezig.
- hoge mate van specialisatie binnen de bedrijven.
- voldoende jonge ondernemers.
- kwekers/handelaren hebben een eigen netwerk van afzet.
- goede kwaliteit van gronden en klimatologische omstandigheden.
- innovatieve mechanisatiebedrijven.

Enkele zwakke punten daarentegen zijn:

- weinig bereidheid tot samenwerking.
- relatief laag opleidingsniveau.
- een hoge gronddruk en beperkte ruimte.
- weinig gezamenlijke promotie.
- beperkte pool van geschoolde medewerkers.
- complexe afzetstructuur en geen totaalbeeld over de ontwikkelingen in de markt.
- onvoldoende inzicht in de kostprijs.
- afname van interesse van jonge mensen om in de boomteelt te werken.
- verkaveling bedrijven niet optimaal.

Laanboompact.

Duidelijk is dat maatregelen nodig zijn om dit centrum verder te versterken en uit te bouwen. Hiervoor is inzet van allerlei instanties nodig. Een belangrijke aanzet is reeds gegeven door de vorming van een laanboompact in 2006. Reeds bereikt is dat er meer aandacht is gekomen van provinciale- en gemeentelijke overheids en andere instellingen voor dit laanboomcentrum en er ook bereidheid is om te investeren in dit gebied.

Er wordt gewerkt aan een 5-tal thema's om de positie van dit laanboomcentrum te versterken.
Deze thema's zijn:

Markt en promotie.
Dit thema moet meer inzicht geven in de kracht van het centrum en nieuwe markten aanboren. In samenwerking met Plant Propaganda Holland (PPH) moet gewerkt worden aan verdere naamsbekendheid van het centrum.

Ruimtelijke Ordening.
Verbetering van de infrastructuur, verbetering van de verkaveling en de eventuele stichting van een Agro business centrum zijn hierbij aandachtspunten.

Ondernemersschap.
Verbetering van de onderwijsmogelijkheden en het geven van gerichte cursus sen voor ondernemers en medewerkers zijn hierbij aan de orde.

Duurzaamheid.
Ook bomen moeten, uit oogpunt van milieu, verantwoord worden geproduceerd. Bij dit thema is er vooral aandacht voor verantwoorde gewasbescher ming en bemesting, recirculatie bij pot-en containervelden en, verbetering oppervlaktewaterkwaliteit. De studiegroep "Telen met toekomst" verricht in dit opzicht al goed werk.

Innovatie.
Voor de toekomst zal innovatie van productieprocessen van groot belang zijn. Daarbij zijn verdergaande mechanisatie en automatisering speerpunten. In dit verband wordt er ook nagedacht hoe het laanboombedrijf in 2030 er moet uit zien, willen we in dit laanboomcentrum voldoende concurrentiekracht bezitten.

Samenvatting en uitdaging.

Voor het laanboomteeltcentrum in Opheusden e.o. verdienen drie aspecten nadrukkelijk aandacht om dit centrum verder uit te bouwen.

Ten eerste dienen er een goed vestigingsklimaat en goede investeringsmogelijkheden te zijn. Hiervoor zijn een moderne infrastructuur en een goede bedrijfsstructuur nodig, zodat ondernemerschap en innovatiekracht beter tot hun recht kunnen komen.

Ten tweede dient er in de promotie, handel en distributie van producten meer samengewerkt te worden. Door versnippering van afzetkanalen worden mogelijkheden om zich krachtig in de markt te positioneren gemist. Het laanboomteeltcentrum Opheusden moet zich meer als toonaangevend en innovatief laanboomteeltcentrum positioneren.

Ten derde haalt een centrum zijn kracht uit de formele en informele samenwerkingsverbanden tussen de geledingen. Hierdoor gaan bijvoorbeeld teelttechnische kennis, logistieke kennis en marktkennis snel over en weer en worden nieuwe ontwikkelingen vlot opgepikt.
Het is juist deze snelle product-, markt- en kennisuitwisseling en het vermogen om te komen tot efficiënte doelgerichte organisatievormen die leiden tot een vooraanstaande positie in die markt. Om deze synergiekansen, die in het centrum aanwezig zijn, beter te benutten, zal er sprake moeten zijn van een cultuuromslag gericht op het verdere versterken van het ondernemerschap en het intensiveren van samenwerkingsverbanden.

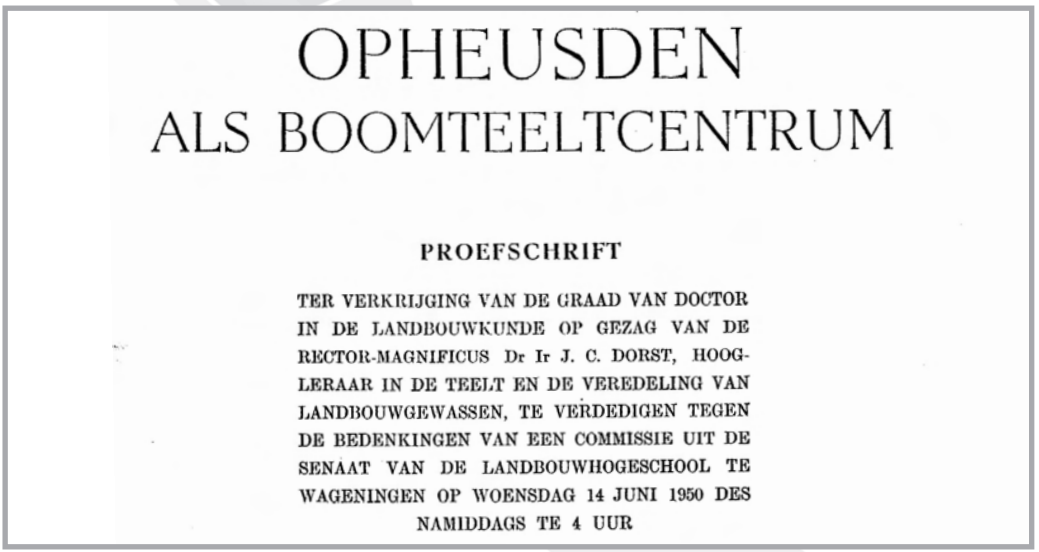
OPHEUSDEN
ALS BOOMTEELTCENTRUM

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DE GRAAD VAN DOCTOR IN DE LANDBOUWKUNDE OP GEZAG VAN DE RECTOR-MAGNIFICUS Dr Ir J. C. DORST, HOOGLERAAR IN DE TEELT EN DE VEREDELING VAN LANDBOUWGEWASSEN, TE VERDEDIGEN TEGEN DE BEDENKINGEN VAN EEN COMMISSIE UIT DE SENAAT VAN DE LANDBOUWHOGESCHOOL TE WAGENINGEN OP WOENSDAG 14 JUNI 1950 DES NAMIDDAGS TE 4 UUR

Literatuur.

Opheusden als boomteeltcentrum.
Proefschrift J. Doornbos te Wageningen (1950).

50 jaar boomkwekersvereniging.
Jubileumboekje uit 1982.

“Bumkes aon ’t spoor” (2001).
Sporen uit de geschiedenis van de gemeente Kesteren:
pag. 244-247; 250-253 en 259-271.

De ontwikkelingen van de Boomkwekerij in Opheusden.
Door A. Peters (1982). Niet uitgegeven.

Colofon

Auteur:	Ir. F.C. Moree voorzitter van de kring Opheusden e.o.
Uitgeverij:	Ton Keuken Mediaservice BV - Opheusden
Vormgeving:	Cees Meijering (en diverse foto’s)
Drukkerij:	R&H drukkerij te Kesteren

Met dank aan allen die hun medewerking hebben verleend.

Geurt en Gijsbert van Setten aan het werk (2007).